

Pr. cercet. dr. Liviu Petcu

**NESTEMATE ALE ÎNVĂȚĂTURILOR
SFINȚILOR PĂRINȚI
Studii de Teologie Patristică**

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2021

Cuprins

Notă introductivă	11
I. Literatura patristică – obelisc al frumuseții	15
I.1. Părinții Bisericii – învățătorii noștri	15
I.1.1. Cine sunt Părinții Bisericii și Scriitorii bisericești?	15
I.1.2. Epoca patristică și răstimpul acesteia	23
I.1.3. Rolul inegalabil al Sfinților Părinți în formularea dogmelor Bisericii	25
I.1.4. Sfinții Părinți – tâlcuitori inspirați ai Sfintei Scripturi și misionari destoinici ai Bisericii	30
I.1.5. Sfinții Părinți – făuritori de cultură și literatură creștină	34
I.1.6. Părinții Bisericii – apologeți ai credinței creștine și fervenți combatanți împotriva imoralităților și învățăturilor greșite	35
I.1.7. Conținutul scrierilor patristice și valoarea artistică a acestora	41
I.1.8. Părinții Bisericii – modele de viețuire creștină	44
I.2. Părinții Bisericii despre valorificarea filozofiei antice în educația tinerilor	51
I.2.1. <i>Philosophia antiqua</i> și <i>philosophia christiana</i>	51
I.2.2. Exortații către tineri	51
I.2.3. Idealurile <i>Καλοκαγαθία, φιλοκαλία και θέωσις</i>	63
I.2.4. Reputații profesori ai secolului al IV-lea	65
I.2.5. Studenția la Atena a doi prieteni paradigmatici pentru tinerii creștini de pretutindeni: Vasile și Grigorie	66
I.2.6. Cine s-a temut de filozofie?	71
I.2.7. Sfântul Vasile cel Mare și exortațiile sale vizavi de valorificarea culturii profane în educația tinerilor	73
I.2.8. Concluzii	77

II. Dumnezeu este Lumină – interpretări patristice	79
II.1. Învățătura Ortodoxă despre ființa lui Dumnezeu și energiile Sale necreate. Câteva reflecții	79
II.1.1. Distanța între ființa divină și energiile divine	79
II.1.2. Distanța ființă-energie este întâlnită și la Sfinții Capadocieni, Dionisie și Maxim Mărturisitorul	83
II.1.3. Sfântul Grigorie Palama vorbește despre trei lumini	83
II.1.4. Vederea lui Dumnezeu începe din viața aceasta	84
II.1.5. Dumnezeu – necunoscut în ființa Sa, ci doar în energiile Sale	85
II.1.6. Etapele urcușului în cunoașterea lui Dumnezeu	88
II.1.7. Vechea dilemă: lumina taborică era sau nu creată? Diferite numiri date acesteia	91
II.1.8. În lumină Îl cunoaștem pe Dumnezeu și ne cunoaștem pe noi înșine	92
II.1.9. Ființa divină se cunoaște din dumnezeiasca lucrare că este, nu și ce este	93
II.1.10. Unul singur a văzut ființa lui Dumnezeu așa cum este	94
II.1.11. Energiile necreate – Dumnezeu Cel viu în acțiune	97
II.1.12. Energiile fac cunoscută arătarea în afară (<i>ad extra</i>) a Preasfintei Treimi	98
II.1.13. Unirea omului cu Dumnezeu păstrează caracterul personal al celor care se întâlnesc	99
II.1.14. Hotărârile Sinoadelor din secolul al XIV-lea	100
II.2. Experierea luminii dumnezeiești la Sfântul Simeon Noul Teolog	101
II.2.1. Introducere	101
II.2.2. Dumnezeu este lumină (I In 1, 5)	105
II.2.3. Căile spre lumina dumnezeiască	108
II.2.4. Calitățile sau însușirile luminii divine	113
II.2.5. Întâlnirea personală cu Hristos Care Se descoperă în lumină. Experierea luminii dumnezeiești	115
II.2.6. Modul de manifestare și lucrare al luminii	120
II.2.7. Retragera luminii dumnezeiești	124
II.2.8. Lumina sacramentală	125
II.2.9. Vederea luminii dumnezeiești în viața viitoare	130
III. Sfântul Ioan Gură de Aur	135
III.1. Viața Sfântului Ioan Gură de Aur	135

III.1.1. Locul nașterii, Antiohia Siriei, bastion al înaltei culturi elenice	135
III.1.2. Părinții săi trupești au fost oameni care au strălucit prin noblețe și jertfelnicie	138
III.1.3. Educația clasică și religioasă a tânărului Ioan	140
III.1.4. Un rezumat al portretului fizic	142
III.1.5. Activitatea misionară și predicatorială din timpul diaconiei, preoției și a episcopatului	143
III.1.6. Câteva mărturisiri și dezvăluiri ale unor contemporani și apropiați ai săi	149
III.2. Personalitatea Sfântului Ioan Hrisostom	152
III.2.1. Sfântul Ioan Hrisostom - figură fascinantă a Antichității creștine	152
III.2.2. Câteva considerații pe marginea uriașei opere a Sfântului Ioan Hrisostom	154
III.2.3. Sfântul Ioan Gură de Aur ca teolog și exeget	157
III.2.4. Sfântul Ioan – mare ierarh, Părinte al Bisericii și remarcabil păstor sufletesc	161
III.2.5. Marele păstor antiohian – „apostol al milosteniei”	163
III.3. Sfântul Ioan Hrisostom – păstor de suflete	166
III.3.1. Tratatul „Despre preoție”	179
III.4. Sfântul Ioan Hrisostom – retorul și predicatorul prin excelență al Bisericii Creștine	185
III.4.1. <i>Demostenele Bisericii</i>	185
III.4.2. Paralelă între Fericitul Augustin și Sfântul Ioan Hrisostom în ceea ce privește predica	187
III.4.3. Elocința și regulile oratorice	188
III.4.4. Activitatea predicatorială în timpul celor 12 ani de preoție în Antiohia	189
III.4.5. Limba și stilul predicilor sale	191
III.4.6. Predicile sale erau practice și inspirate din Sfânta Scriptură	192
III.4.7. Prin predică, urmărea ca ascultătorii să-și schimbe modul de viață	193
III.4.8. Dorința sfântului era de a familiariza ascultătorii cu Sfânta Scriptură	198
III.4.9. În predică, Sfântul Ioan „se răstignește prin cuvânt”	199

III.4.10. Combătea viciile și-i însuflețea pe auditori în a-și cultiva virtuțile	200
III.4.11. Cele mai frumoase pagini oratorice	203
III.5. Folosul citirii Sfintei Scripturi în viziunea Sfântului Ioan Hrisostom	205
III.5.1. Introducere	205
III.5.2. Dumnezeu a vorbit oamenilor <i>față către față</i> , apoi prin fapte, prin Scripturi și prin Cuvântul Întrupat	208
III.5.3. Cunoștea Biblia pe de rost; o citează, o explică, o comentează și recomandă permanent citirea acesteia	212
III.5.4. Mai ales credincioșii mireni neglijau citirea Sfintei Scripturi	214
III.5.5. Unii creștini acordau o mare cinste Sfintei Scripturi, doar ca obiect de podoabă	216
III.5.6. Exortatie la citirea Sfintei Scripturi	217
III.5.7. Nicio vreme nu este piedică pentru citirea Scripturii sfinte	221
III.5.8. Pregătirea pentru citirea Sfintei Scripturi	224
III.5.9. Scriptura – hrană duhovnicească și leac al bolilor sufletești	227
III.5.10. Înțelegerea și interpretarea Sfintei Scripturi	231
III.5.11. Sfântul Ioan Hrisostom – model de exeget	237
III.5.12. Mare câștig sufletesc aduce lectura atentă a Sfintei Scripturi	240
III.6. Sfântul Ioan Gură de Aur, despre adevărata prietenie dintre oameni	247
III.6.1. Introducere	247
III.6.2. Prietenul adevărat este un <i>alt eu</i>	248
III.6.3. Prietenul sincer este cu mult mai dorit decât chiar lumina	249
III.6.4. Felurile prieteniei și pricinile pe care se întemeiază ea ...	251
III.6.5. Se întrerup prietenii care nu au rădăcină duhovnicească	253
III.6.6. Sfântul Ioan Hrisostom – model de prieten în Hristos, Prietenul nostru	256
III.7. Câteva considerații pe marginea scrisorilor Sfântului Ioan Hrisostom	258

III.7.1. Scrisori din exil	258
III.7.2. Stilul epistolelor este strălucitor, clar, persuasiv	262
III.7.3. Corespondența cu Papa Inocențiu I	264
III.7.4. Pe drumul lung și silnic al deportării, îi mângâie pe alții prin scrisori	269
III.7.5. „Când ești rănit de dragoste, nu mai ții seama de greutateți, ci înduri totul cu ușurință”	270
III.7.6. Corespondența Sfântului Ioan cu diaconița Olimpiada relevă frumusețea prieteniei creștine și a întrajutorării reciproce	271
IV. Un model demn de urmat – Sfântul Vasile cel Mare	276
IV.1. Viața și personalitatea Sfântului Vasile cel Mare	276
IV.1.1. Trei mari Sfinți Capadocieni	276
IV.1.2. Familia marelui ierarh	278
IV.1.3. Educația în școlile cele mai înalte ale vremii	280
IV.1.4. Călătoriile în Egipt, Palestina, Celesiria, Mesopotamia ...	282
IV.1.5. Sfântul Vasile cel Mare – episcop plenar	284
IV.1.6. Remarcabil teolog al Bisericii și Doctor al Bisericii Universale	286
IV.1.7. Militant al unității Bisericii	292
IV.1.8. Neîntrecut predicator și organizator al monahismului ...	295
IV.1.9. Vasiliada – orașul dragostei milostive	298
IV.1.10. Liturghia, molitvele și rugăciunile Sfântului Vasile cel Mare	303
IV.1.11. Legăturile Sfântului Vasile cel Mare cu Scythia Minor	305
IV.1.12. Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție	308
IV.1.13. Apărător al dreptei credinței	309
IV.1.14. Răspunsul ferm dat guvernatorului Modest	311
IV.1.15. Minunea redobândirii unei biserici ortodoxe din mâinile arienilor	311
IV.1.16. <i>Slavă Tatălui împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt</i>	314
IV.2. Sfântul Vasile cel Mare, despre milostenie	315
IV.2.1. Exortatie la milostenie	316
IV.2.2. „Nu răpiți cerșetorilor bucuria muncii!”	321
IV.2.3. Răsplata primită de cei milostivi de la Hristos Domnul	324

V. Pagini de Filocalie	328
V.1. Maica Domnului – „preafilocalică Mireasă”	328
V.1.1. Maica Domnului și Sfinții	328
V.1.2. „Născătoare de Dumnezeu”	333
V.1.3. Maica Domnului – „Curată și preacurată și mai curată și mai neprihănită decât toți oamenii”	336
V.1.4. Maica Domnului – „preafilocalică Mireasă”	337
V.1.5. Maica Domnului – izvorătoare de nesfârșită rugăciune ...	340
V.1.6. Precinstirea Maicii Domnului	345
V.2. Sfânta Împărtașanie, „masa cea nemuritoare”, în lumina învățaturii Sfinților Filocalici	346
V.2.1. Hristos Se unește cu noi prin energia Lui necreată, fără să Se confunde	347
V.2.2. Modul prefacerii pâinii și vinului în Trupul și Sângele Domnului e de nepătruns	348
V.2.3. Pregătirea pentru primirea Sfintei Împărtașanii	351
V.2.4. „Binecuvântat ești Iisuse, mana duhovnicească, cerească, nesfârșit hrănitore!” Efectele binefăcătoare ale primirii Sfintei Împărtașanii	354
V.2.5. „Dă-ne nouă să ne împărtașim cu Tine, mai adevărat ...”	360
V.3. Moaștele sfinților și puterea lor vindecătoare	362
V.3.1. Cinstirea sfințelor moaște	362
V.3.2. Sfântul Ioan Damaschinul: „Trebuie să cinstim apărătorii neamului omenesc”	365
V.3.3. Moaștele sunt Biserica cea adevărată	366
V.3.4. Puterea vindecătoare a sfințelor moaște	367
Bibliografie	374
Izvoare	374
Autori patristici și scriitori bisericești	374
Dicționare, enciclopedii, colecții, manuale	386
Lucrări, studii și articole	389
Index nominum	399

Notă introductivă

În scrierile lor, Sfinții Părinți nu intenționează doar să ne ofere cunoștințe abstracte, ci, în primul rând, doresc să edifice spiritual și să inspire la imitare. Astfel, cititorul paginilor literaturii patristice este îndemnat să nu se mulțumească doar cu simpla lectură, ci să o coroboreze pe aceasta cu dorința de a transpune cele citite în practica vieții cotidiene. Rostul scrierilor Părinților este acela de a ne determina să ne schimbăm viața. Sfinții nu scriu de dragul de a scrie sau de a face o artă din aceasta; ei dezaprobă, în general, literatura care are doar un scop estetic și principiul „artă pentru artă”, așa cum subliniază istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea: „... să nu creadă nimeni că va auzi din gura mea cine știe ce termeni sau cine știe ce idei șlefuite până la subțirimea (obișnuită retoricii), fiindcă eu sunt pe deplin conștient de faptul că bărbaților ageri la minte nu le place vorbăria deslănată și bună numai să ne gâdile la ureche; pentru că într-un asemenea caz, vorbitorii se gândesc întotdeauna numai la aplauze și de aceea nu se sinchiesc dacă ce spun ei are sau nu are vreun rost)...”¹. Părinții Bisericii nu se opresc la considerații teoretice și resping forma pe care literatura laică o adoptase, în vremea lor, sub influența celei de a Doua Sofistici. Ei s-au ridicat împotriva căutării excesive a formei literare, împotriva abuzului de ornamente de stil, pe care le consideră o futilitate ce ar trebui eliminată din Biserică. Nu era nici pe departe un pericol imaginar, căci în Orient și în Occident, predicarea creștină fusese

¹ Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea V, 11.3., traducere și note de Radu Alexandrescu, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 14, Editura IBMBOR, București, 1991, p. 266.

influențată profund de a Doua Sofistică, cu ale sale cuvinte zornăitoare și cultul formei prea ornate și artificiale. Împotriva acestei consuetudini, a cuvântului ca scop în sine, Sfinții Părinți afirmă că oratorii și scriitorii creștin au un singur scop: acela de a ajuta la mântuirea sufletelor. În acest scop, elocvența este utilă, dar nu indispensabilă. Literatura și predicarea creștină dispun de Scriptura sfântă, care deține propria eficacitate prin ea însăși, o elocvență supranaturală, de sorginte divină. Cu toate acestea, Sfinții Părinți scriu frumos, măreția artistică a scrisului lor fiind de netăgăduit.

În viața de zi cu zi, convorbirea cu vecinii are o mare influență asupra omului; conversația și contactele cu o persoană învățată oferă o bogăție de cunoștințe; cu un poet – sensibilitate, lirism și sentimente înalte; cu un călător – multe informații despre țările, morala și manierele, cutumele oamenilor. Prin conversația cu Sfinții Părinți, care se realizează prin studierea operelor lor, învățăm să-L cunoaștem pe Dumnezeu, să-L iubim, să ne transfigurăm viața și să fim de folos semenilor noștri.

Orice creștin poate descoperi în scrierile Părinților Bisericii hrană spirituală autentică, adevărate vitamine pentru suflet și un ghid sigur pe calea mântuirii. De aceea, lectura textelor sfinte, alături de rugăciune, ar trebui să constituie *fructul dulce* al fiecărei zile din viața unui creștin.

Dragi cititori, doriți să aparțineți comuniunii sfinților în cer, vreți să fiți părtași la binecuvântarea lor? De acum înainte intrați în contact cu ei, prin studierea operelor acestora. Când veți părăsi templul trupului, ei vă vor aduce la sine ca și cunoscuți ai lor, ca prieteni ai lor. Nu există familiaritate mai strânsă, nici o legătură mai strânsă decât legătura unității cugetelor, a sentimentelor și a scopului final – dobândirea vieții veșnice (I Cor. 1, 10). Ceea ce citiți are un impact asupra modului în care gândiți. Ceea ce vă ocupă mintea voastră, aceea vă va influența gândirea. Lectura ar trebui să fie ceva care va avea un impact pozitiv asupra creșterii voastre spirituale, care vă va modela mintea și o va orienta spre Dumnezeu.

Credeți că nu aveți timp pentru această frumoasă zăbavă? Încercați să citiți chiar și câteva minute în fiecare zi! Curățirea și iluminarea, pe care le veți dobândi ca urmare a lecturii devoționale, vă vor stimula dorința de a continua, și astfel în sufletele voastre se va permanentiza lumina, pacea și bucuria Duhului Sfânt, căci cuvintele Sfinților Părinți sunt cuvintele Duhului lui Dumnezeu, Care luminează, pacifică și aduce bucurii nenumărate în minte și în inimă. Aduug la acestea faptul că, pentru a ne fi de un real folos, operele sfinților trebuie lecturate în stare de smerenie și de rugăciune.

Cărțile Sfinților Părinți sunt ca o oglindă; uitându-se în ele cu atenție și frecvent, sufletul își poate vedea toate neputințele și imperfecțiunile. Aceste cărți constituie și adevărate mijloace de vindecare; în ele, sufletul poate căuta un leac mântuitor pentru fiecare dintre bolile sale.

Dintre cei ce se apleacă asupra scrierilor Sfinților Părinți, mulți le citesc pe acestea ca pe o lectură obișnuită; unii încearcă să memoreze pasaje întregi din diverse opere, pe când alții apreciază frumusețea și claritatea stilului; pentru unii, scrierile patristice constituie doar surse de informații istorice, canonice ori de exegeză și hermeneutică biblică; o mică parte dintre teologi au depus efortul în a-și însuși limbile greacă veche, latină sau siriacă pentru a citi operele patristice în original și chiar a le traduce în limba noastră, a *vechilor cazanii*. Cu toate acestea, între cei enumerați mai sus, puțini sunt cei care dau mărturie prin viața lor că și-au însușit și *duhul* Părinților, modul lor de a gândi, de a simți, de a trata o problemă ivită în Biserică, atitudinea lor plină de noblețe și de dragoste față de semenii, smerenia și jertfelnicia lor, precum și apărarea dreptei credințe cu orice preț. E necesar ca asimilarea cunoștințelor să fie corelată cu urmarea viețuirii autorilor scrierilor sfinte și numai atunci omul dobândește *mintea sfinților* și poate oferi răspuns la întrebările lumii de astăzi, așa cum ar răspunde ei dacă ar trăi în vremea noastră.

În această carte, propun cititorilor spre lectură câteva studii de Teologie și Spiritualitate Patristică, pe care le-am publicat, cu ani în urmă, în reviste academice de Teologie din țară și din străinătate, și pe care le-am adunat acum, într-o formă revăzută și adăugită, ca pe niște *stromate*, în volum, exprimându-mi, totodată, speranța că temele dezbătute aici vor aduce nu doar un plus de cunoaștere, ci și de credință și de trăire curată a acestora în duh patristic.

Cartea de față se dorește a fi, pe de o parte, un prinos de recunoștință și de admirație adus Sfinților Părinți care, prin scrierile lor, ne luminează mintea, ne întăresc voința și ne încălzesc inima pentru cunoașterea lui Dumnezeu și urmarea vocii Sale, iar pe de altă parte, ea se constituie într-o caldă invitație la lectură adresată omului de astăzi, căci practica lecturii scrierilor sfinților aduce mare folos duhovnicesc celor care aleg să-și hrănească și să-și desfete sufletele în acest fel. Mulți dintre părinții noștri duhovnicești și dintre înaintașii noștri sfinți au parcurs operele patristice, și lectura acestora le-a îmbogățit viața și gândirea. Suntem chemați să facem același lucru pentru a reuși să depășim marile provocări din zilele noastre.

Doresc să-mi exprim recunoștința, pe această cale, Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan al Moldovei și Bucovinei, pentru binecuvântarea apariției prezentului volum. Gratițudinea mea se îndreaptă, ca de fiecare dată, și către ostenitorii Editurii *Doxologia* a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei pentru editarea și tipărirea în condiții grafice deosebite a acestei lucrări.

În final, aș fi foarte bucuros dacă, prin acest volum, aș reuși să transmit și cititorilor dragostea, admirația și pasiunea mea pentru scrierile Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești.

Autorul

I. Literatura patristică – *obelisc al frumuseții*

I.1. Părinții Bisericii – învățătorii noștri*

I.1.1. Cine sunt Părinții Bisericii și Scriitorii bisericești?

Părinții Bisericii (> gr. πατήρ, πατέρες = părinte, părinți)¹ sunt persoane, care, prin viața și activitatea lor, au meritat și au primit de la Biserică titlul de *Părinte* al ei. Ei se numesc și *Sfinții Părinți*, *Părinți ai Bisericii* sau *Părinți bisericești*.

Începând cu primele secole creștine, denumirea de *Părinți bisericești*, *Sfinții Părinți*, *Părinții Sfinți*, *Părinții Bisericii*, *Sfinții Părinți ai Bisericii* sau *Părinții dascăli și învățători* exprimă autoritatea supremă în materie de ortodoxie a credinței; ei, Părinții, *mari dascăli și învățători*, sunt considerați ca reprezentanții normativi ai tradiției doctinare a Bisericii, ca martori special autorizați ai credinței; dar ei au avut și o uriașă experiență duhovnicească, iar ortodoxia credinței și viețuirea sfântă au constituit chintesența în scrierile și în întreaga lor activitate. Pe lângă viața sfântă, ei s-au distins și prin propovăduirea învățăturilor bisericești primite de la Mântuitorul și de la Sfinții Apostoli.

În Antichitate, cei vechi dădeau acest titlu omagial învățătorilor lor, ca celor ce au contribuit la nașterea personalității lor

* Acest capitol a fost publicat inițial, ca studiu științific, în *Ortodoxia. Revistă a Patriarhiei Române*, Anul LVIII (2007), Nr. 1-2, Ianuarie-Iunie, pp. 157-187. Aici, este prezentat într-o formă revăzută și adăugită.

¹ Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec – Français*, rédigé avec le concours de E. Egger, Hachette, Paris, 2000, s. v. πατήρ, πατέρος.

sufletești, aceasta fiind o formă de a-și manifesta gratitudinea față de cei care le-au predat învățătura.

Sfinții Apostoli au admis și ei folosirea titlului de *învățător*, cu toată interdicția Mântuitorului (Mt. 23, 9-10), dar (restrângându-l) l-au atribuit numai persoanelor care învață, propovăduiesc Evanghelia Domnului Hristos, trăiesc conform preceptelor acesteia și îi învață și pe alții să le păzească. Deci învățătura pe care o propovăduiesc în scrierile și cuvântările lor trebuie să fie a lui Hristos, iar nu cea eretică. Numai pe acela îl recunoaște Biserica drept Părinte al ei, pe cel care propovăduiește învățătura ei curată, fără schimbări sau interpretări greșite².

Cuvântul *Părinte* are însă o evoluție interesantă potrivit mersului istoriei și spiritualității Bisericii. Acest cuvânt este de origine sacră, cu rădăcini în Vechiul și Noul Testament, exprimând raportul dintre învățător și ucenic ca un raport între tată și fiu. Ucenicii profeților se numeau „fiii *profeților*” (III Regi 20, 35). Învățătorul înțelept era socotit *tatăl* școlarilor săi. În Noul Testament, legătura dintre învățătorul-*tată* și ucenicul-fiu, pare a fi mai adâncă și mai caldă. Sfântul Pavel scrie corintenilor: „Căci de ați avea zece mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți, căci eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos” (I Cor. 4, 15). Ceva mai didactic, Sfântul Irineu vorbește aproximativ în același sens: „Cine a primit învățătura de la cineva e numit «fiu» al celui care-l învață, iar acesta din urmă e numit «tatăl său»” (*Adversus haereses*, IV, 41, 2). Clement Alexandrinul precizează, la rândul-i: „La fel numim noi «părinți» pe învățătorii noștri (*Stromate* I, 1, 3)”³.

În acest sens, calificativul de *tată* sau *părinte* era frecvent în primele secole, mai ales pentru episcop. *Martiriul Sfântului Policarp*,

² Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, „Cu privire la Sfinții Părinți”, în *Telegraful Român*, anul 140, Sibiu, 1 și 15 decembrie, Nr. 45-48, 1992, p. 4.

³ Preot prof. dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (IBMBOR), București, 1984, p. 34.

datând din perioada 155-158, menționează următoarea aserțiune a păgânilor, care cereau moartea episcopului Policarp al Smirnei: „Acesta este dascălul Asiei, părintele (scil. tatăl) creștinilor” (XII, 2). Aceasta înseamnă că denumirea de *părinte* era obișnuită în cazul episcopilor, de vreme ce este relatată și în lucrarea de mai sus. În anul 177, martirii din Lion se adresau lui Eleuterie, episcopul Romei, cu apelativul *părinte*⁴. La fel, printre epistolele lui Ciprian (†258) găsim câteva (ep. XXX, XXXI, XXXVI), iscălite *Cypriano papae*. Acest obicei s-a răspândit repede, astfel încât în secolul al IV-lea denumirea în cauză a devenit ceva obișnuit⁵.

Dacă la început prin cuvântul *părinte*, cineva se putea adresa mai ales episcopilor, cu timpul acesta a dobândit o semnificație aparte, în special atunci când era folosit la plural. De acum părinții nu mai sunt doar episcopii obișnuiți, ci și episcopii din trecut, martori ai doctrinei Bisericii, care dețineau o autoritate deosebită în materie de învățătură a Bisericii. Câteodată se întâmplă ca printre cei numiți *părinți* să fie persoane care n-au fost episcopi. Așa bunăoară Vasile, Arhiepiscopul Cezareii (330-379), se va referi la episcopii întruniți la Sinodul din Niceea (325) în următorii termeni: „Ceea ce noi învățăm nu este rezultatul propriei noastre cugetări, ci a ceea ce am învățat de la Sfinții Părinți” (Epistola CXL, 2)⁶.

S-a dat deci acestor autori (din primele opt secole) denumirea de *Părinți*, rezervată, la origine, conducătorilor Bisericii, episcopilor, depozitari atât ai autorității doctrinare, cât și celei disciplinare. Mai târziu, în tratatele teologice și lucrările conciliilor din secolul al IX-lea, acest cuvânt îi desemna pe apărătorii credinței împotriva ereticilor.

⁴ Eusebiu, *Istoria bisericească*, cartea a V-a, 4, 2, Traducere, studiu, note și comentarii de Pr. prof. T. Bodogae, în col. *Părinți și Scriitori bisericești (PSB)*, vol. 13, Editura IBMBOR, București, 1987, p. 193.

⁵ *Ibidem*, cartea a VII -a, 7, 4, pp. 274-275.

⁶ Părintele Mitropolit Nicolae, *Farmecul scrierilor patristice*, Editura Anastasia, București, 2002, p. 10.

Denumirea de *Părinte* o include pe cea de *Ortodoxie*. Nu toți autorii creștini care au tratat în scris despre subiecte religioase sunt numiți *Părinți ai Bisericii* și fac obiectul Patrologiei⁷, ci doar aceia cei care au respectat regula stabilită de Sfântul Apostol Pavel, *depositum custodi* (cf. I Tim. 6, 20), vor putea fi invocați ca o autoritate de către creștinii din alte epoci. Ereticii nu merită acest titlu de onoare; nu sunt amintiți în operele patristice și în manualele de patrologie decât în măsura în care trebuie să-i cunoaștem pentru a înțelege respingerea lor de către autorii rămași statornici în credință. Aceștia din urmă, care sunt aprobați de Biserică, merită, prin scrierile și operele lor, să fie pentru toți creștinii îndrumători, profesori, *Părinți*⁸.

Numele de *Părinte Bisericesc* sau *Părinte al Bisericii* sau *Sfânt Părinte* se cuvine, în mod strict, doar scriitorilor care îndeplinesc următoarele patru condiții: **viață sfântă, învățătură de credință ortodoxă, aprobarea Bisericii, vechime**⁹, ultima condiție referindu-se la încadrarea autorului în limitele celor opt secole creștine, mai precis până la anul 787, dată la care a avut loc cel de-al șaptelea Sinod Ecumenic de la Niceea.

Romano-catolicii susțin că, într-adevăr, aceste condiții sunt pertinente pentru ca un autor să poată fi considerat *Părinte*, însă, acordă același apelativ și unor autori care nu au îndeplinit decât parțial primele trei condiții. Astfel, autori precum Tertulian, Origen, Eusebiu al Cezareei etc. au fost trecuți și ei în lista *Părinților*. S-a luat în calcul contribuția importantă pe care acești oameni au avut-o pentru Biserică și s-a considerat că erorile care li se

⁷ Patrologia este o disciplină teologică creștină care se ocupă cu studiul vieții, operelor și învățăturilor Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești.

⁸ F. Cayré, *Précis de Patrologie, Histoire et doctrine des Pères et Docteurs de l'Église*, Tome Premier, Livres I et II, Société de S. Jean L'Évangéliste, Éditeurs Pontificaux Paris-Tournai-Rome, 1927, pp. 1-2.

⁹ Vezi J. Tixeront, *Précis de Patrologie*, neuvième édition, Paris, librairie Victor Lecoffre, J. Gabalaa, Éditeur, Rue Bonaparte 90, 1927, pp. 2-3; F. Cayré, *op. cit.*, p. 3; Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, *op. cit.*, p. 4; A. Vacant, E. Mangerot, É. Amann, *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Paris-VI, 1932, p. 1196 sq.

reproșează nu au contaminat într-atât operele lor, încât să fie mai primejdioase decât folositoare și încât binele să nu se arate în ele superior răului. Totuși, susțin ei, lor li se cuvine emina-mente titlul de scriitori bisericești¹⁰. Romano-Catolicismul privește cu îngăduință și cea de-a patra condiție fundamentală, *vechimea*, atunci când numește *Părinți ai Bisericii* și autori din veacurile al IX-lea și al X-lea, deși limita acceptată este secolul al VIII-lea.

Însă, potrivit învățaturii ortodoxe, cei ce au propovăduit și învățaturi străine Bisericii, oricât de mare le-a fost efortul propovăduirii, nu primesc numele de *Părinți bisericești*, ci rămân simpli scriitori bisericești, cum sunt de exemplu Fericitul Ieronim sau Fericitul Augustin. Același lucru se petrece și cu cei care nu corespund în privința sfințeniei vieții. De obicei, cei ce au greșeli în învățătură au și în viața duhovnicească, așa cum ne spune Mântuitorul, că nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune (Mt. 7, 16-18). Titlul de *Scriitor bisericesc* se acordă însă și ereticilor, dacă aceștia au dezvoltat o activitate teologică însemnată, de exemplu, Origen sau Tertulian sau Teodor de Mopsuestia¹¹. Este important de știut faptul că atât *aprobarea Bisericii*, cât și *vechimea* sunt necesare, deoarece, au rol verificativ. Dacă prima este consemnată în mod expres în documentele Sinoadelor Ecumenice și locale, în decizii bisericești de maximă importanță sau, în mod tacit, prin folosirea învățaturii anumitor autori pentru apărarea credinței, cea de-a doua implică, pe de o parte, autoritatea timpului apropiat de Sfinții Apostoli și Părinții din primele două veacuri, pe de altă parte, confirmarea apartenenței autorilor respectivi la epoca unității depline a Bisericii din primul mileniu¹².

¹⁰ J. Tixeront, *op. cit.*, pp. 2-3; F. Cayré, *op. cit.*, p. 3 *sqq.*

¹¹ Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, *op. cit.*, p. 4.

¹² Arhid. prof. univ. dr. Constantin Voicu și Preot conf. univ. dr. Nicu Dumitrașcu, *Patrologie - Manual pentru Seminarile teologice*, Editura IBMBOR, București, 2004, p. 16.

Sfinții Părinți nu sunt doar niște erudiți care au dobândit cunoștințe din științele vremii și din înțelepciunea omenească, ci sunt cei care au fost cu totul pătrunși de Duhul Sfânt, făcându-se părtași lucrării îndumnezeitoare a lui Dumnezeu, „au ajuns la cunoașterea existențială a lui Dumnezeu și au pus-o în cuvinte prin harismele particulare și instruirea pe care o aveau”¹³.

Așadar, titlul de *Sfânt Părinte* l-a acordat Biserica numai acelor scriitori bisericești care au demonstrat că învățătura pe care o propovăduiesc o au prin inspirația Duhului Sfânt, Cel promis de Domnul Hristos Apostolilor Săi (In 15, 16), Care îi va povățui și-i va învăța tot adevărul, împărtășindu-le învățătura lui Hristos, a Cuvântului divin, Cel ce este cu ei până la sfârșitul veacurilor. De trimiterea Duhului Sfânt i-a asigurat Domnul nostru Iisus Hristos pe Apostoli și pe urmașii acestora, episcopii și preoții. De aceea și Sfinții Părinți au fost aleși cu precădere dintre episcopi, mai rar dintre preoți (Sfântul Ioan Damaschinul) și numai în mod excepțional dintre diaconi (Sfântul Efrem Sirul). Dintre laici nu sunt Sfinți Părinți. Iustin Martirul și Filozoful, de exemplu, un însemnat scriitor bisericesc, poartă titlul de *Sfânt*, ca martir, nu ca *Părinte bisericesc*¹⁴.

Ținând seama de calitățile pe care trebuie să le îndeplinească un *Părinte bisericesc*, Sfinții Apostoli pot fi considerați ca cei dintâi *Sfinți Părinți* ai Bisericii, pentru că ei întrunesc cu prisosință aceste calități. Totuși, ei formează o categorie superioară aceleia a *Părinților bisericești*, de aceea nu li se dă titlul acesta. Dar și ucenicii imediați ai Apostolilor au un titlu de superioritate între Părinții bisericești, anume de: *Părinți Apostolici*.

Dintre Sfinții Părinți, Biserica îi cinstește cu titlul special de superioritate pe trei: pe Sfântul Vasile cel Mare, († 379), pe Sfântul

¹³ Ierótheos, Mitropolitul Nafaktosului, *Dogmatica empirică după învățăturile prin viu grai ale părintelui Ioannis Romanidis*, volumul I, traducere din limba greacă de Tatiana Petrache, Editura Doxologia, Iași, 2014, p. 247.

¹⁴ Arhid. prof. dr. Constantin Voicu, „Cu privire la Sfinții Părinți ...”, p. 4.